

raamatutest ja filmidest, kuid mitte alati ei saa me õppida teiste inimeste kogemustest. Tõeline vara, mida me pärime oma vanematelt, on nende vaimne rikkus ja kogemused.”²

Ginta Elksne, Māra Zirnīte
Lāti rahvusliku suulise ajaloo uurimisrühm
Lāti Ülikooli filosoofia ja sotsioloogia instituut

Kommentaariid

¹ August Milts. Tautas izzīņa mutvārdu vēsture [Rahvapärismus suulises ajaloos]. Zirnīte, Māra (toim). *Latvijas mutvārdu vēsture: Spogulis* [Lāti suuline ajalugu: Peegel]. Riia: LU FSI, NMV, 2001, lk 33–39.

² Augusts Milts. Mutvārdu vēsture kultūrapritē [Suuline kultuuriajalugu]. *Latvijas Vēstnesis* [Lāti Teataja] 17.05.1996, nr 86 (571).

Kogumisaktsioon “Koolipärismus 2018” ületas ootusi

24. veebruarist 24. maini 2018 toimus üle-eestiline kogumisaktsioon “Koolipärismus 2018”, milles osales rekordarv õpilasi – kokku laekus vastuseankeete 3717 vastajalt, lisaks koguti materjali “õpilaselt õpilasele” intervjuude vormis. Vastama olid oodatud 4.–12. klasside (ja samas vanuses kutsekoolide) õpilased, kellest enamik täitis vastuseankeedi elektrooniliselt. Vaid 124 vastust laekus paberil. Lisaks Eesti eesti- ja venekeelsetele koolidele saabusid mõned vastused ka väliseesti koolidest (valdavalt Soomest).

Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna eestvõtmisel toimunud projekti patroon oli kirjanik Mika Keränen ja “Koolipärismus 2018” valiti muuhulgas üheks Euroopa kultuuripärandi aasta sündmuseks. Kogumisaktsiooni põhifaasi valmistas ette detsembris 2017 toimunud pilootfaas, mille käigus laekus üle 300 täidetud küsitlusankeedi. Põhiaktsiooni alguses toimus 13. märtsil Tartus õpetajate koolituspäev “Tapjaklounid, kaitseinglid ja *youtuber*’id: koolipärismus 2018”, mille raames anti ülevaade koolipärimuse hetkeseisust ning arutleti selle kogumise vajalikkuse ja viiside üle.

Nii piloot- kui põhifaasis olid õpilased kõige altimad vastama küsimustele nimede (iseenda hüüdnimed, lemmikloomanimed), vaba aja veetmise ja fännuse, ent samuti hirmude ja usundiliste kaitseviiside kohta. Lakoonilisemad olid vastused küsimustele tähtpäevade tähistamise kohta. Kui pilootfaasis kirjutati naljakirjeldusi napilt, siis põhifaas pakkus hea ülevaate ka tänapäevasest huumorikasutusest (näiteks laekus materjali meemitegijatelt ja -fännidelt). Mõnevõrra kaasajastatult kordusid mitmed traditsioonilised naljamudelid, näiteks blondiinianeekdoovid, Juku-aneekdoovid, kolme rahvuse naljad, Tiku ja Taku lood.

Ootuspäraselt on Eesti kodudes kõige populaarsemad tähtpäevad jaanipäev ja jõulud, seevastu mõningast taandumistendentsi näitas sünnipäevade tähistamise olulisus. Koolitraditsioonide kirjeldused sisaldasid põnevat kohalikku koloriiti ja põiminguid vanema pärimusega (nt Muhu saarel toimuv Lembitu retk, kadrikarnevalid), muuhulgas mainiti talendisõusid, kostüümivõistlusi (nt *halloweeniga* seotud õuduste õhtud), erinevate rahvaste ja riikide teemanädalaid, pahupidipäeva, kooliõid jne. Samuti oli mitmel koolil oma kummituslugude traditsioon.

Õpilaste mängudes tulid esile mitmed varasemad lemmikud, näiteks eelkõige nooremate laste huvi politsei ja päti või trifaa (uka-uka) mängimise vastu. Ootuspäraselt oli võrreldes eelmise, 2007. aasta kogumisaktsiooniga tunduvalt suurenenud arvutimängude osatähtsus. Uudse mänguvormina oli lisandunud arvutimängude ja teleeriaalide mänguline matkimine (näiteks mängiti läbi arvutimängudest teada või sarjas “Kättemaksukontor” nähtud süžeesid).

Õpilaste hirmude puhul olid segunenud psühholoogilist laadi, reaalelulised ja üleloomulikud hirmud ning eelduspäraselt võis märgata tugevat meediamõju. Materjalis välja joonistunud hirmude esiviisik oli järgmine: tapjaklounid, pimedus, ämblikud, UFOd/tulnukad ja vaimud-kummitused, lisaks märkisid palju õpilased, et olid nooremas eas kartnud Muumide multifilmis nähtud tegelast nimega Urr. Mitmes vastuses mainiti usku tulnukate olemasolusse ka ilma et see oleks seostunud otseselt hirmuga. Mõnevõrra üllatav oli tõdeda lastehirmutiste rohkust – ilmnes, et lapsi hirmutatakse klassikaliste kollide ja näkkidega, kuid esineb ka konkreetsele perepärimusele omaseid hirmuolendeid (nt Nõia-Ella).

Üldmuljena torkas materjalis silma sõbralikkus ja positiivne õhustik. Kuigi õpilased kirjeldasid mitmeid hirme, olid nad enamasti teadlikud ka kas realistlikest või üleloomulikest viisidest, mille abil hirmudest võitu saada (näiteks leidis kirjeldusi kaitseolenditest, -esemetest ja -loitsudest, positiivsetest enesesisendustest, toetavatest lähedastest). Seega andis laekunud materjal kõneka pildi tänapäeva laste ja noorte mõtete, tunnete ja uskumuste maailmast, moodustades nii ilmeka ajastudokumendi, mis pakub ka tulevastele uurijatele väärtuslikku ainet.

Kõige aktiivsema osalusega paistsid õpilaste koguarvu poolest silma Hugo Treffneri Gümnaasium, Võru Kreutzwaldi Kool, Lääne Ühisgümnaasium ja Elva Gümnaasium. Protsentuaalselt suurima osalenud õpilaste arvuga (üle 50 protsendi) olid Voore Põhikool, Jõõpre Kool, Torma Põhikool ja Kauksi Põhikool. Rõngu Keskkool mahtus mõlemasse eeltoodud kategooriasse. Nimetatud koole rõõmustasid korraldajad Maris Gildeni maiustustega. Tublimaid osalejaid (nii õpilasi kui õpilasi vastama suunanud õpetajaid) tunnustatakse eraldi 27. septembril toimival tänuüritusel Tartus. Koolipärimuse kogumist toetasid Euroopa Liidu Regionaalarengu Fond (Eesti-uuringute Tippkeskuse kaudu), Euroopa kultuuripärandi aasta, Hasartmängumaksu Nõukogu, Rahvusoper Estonia, teater Vanemuine, Apollo, Eesti Meremuuseum, Maris Gilden, Lennusadam, Viiking Spaa Hotell, Estonia Spa ja Megazone.

Reet Hiemäe